

Vyjádření veřejného ochránce práv k návrhu Úřadu pro ochranu osobních údajů ve věci změn v zákonu o zdravotních službách

Veřejný ochránce práv vítá snahu Úřadu pro ochranu osobních údajů (dále jen úřad) o promítnutí základních právních principů z oblasti ochrany osobních dat do připravované právní regulace Národního zdravotnického informačního systému (dále jen NZIS). Je toho názoru, že v okamžiku přijímání zcela nové právní úpravy, která si otevřeně klade za cíl posílení práv pacientů, by neměla zůstat upozaděna ochrana této specifické sociální skupiny jakožto subjektů citlivých osobních údajů ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ochránce má primárně za to, že platná i navrhovaná právní regulace NZIS je nešetrná ke všem subjektům údajů, jejichž data jsou shromažďována a dále zpracovávána bez jejich výslovného souhlasu a bez zakotvení požadavku na jejich eventuální anonymizaci. V porovnání s legislativními úpravami západoevropských států je ve svém osobitém přístupu dokonce ojedinělá a v některých aspektech se dokonce dostává do příkrého rozporu s celoevropským standardem ochrany dat ve zdravotnictví.

Ochránce vychází z premisy, že citlivé osobní údaje o zdravotním stavu pacienta nepatří státu ani lékařským pracovníkům. Jsou v dispozici subjektu údajů, který je oprávněn rozhodnout o jejich zpřístupnění jiným osobám. Je tak pro něj nepřijatelné, aby zpracování citlivých osobních údajů v tak značném rozsahu, jaký je zakotven v návrhu ministerstva, probíhalo pouze za účelem sběru statistických informací či vědeckého výzkumu, byť je úsilí o progresivní pokrok lidstva v těchto oblastech lidského poznání jistě opodstatněné. Ochránce připomíná dikci Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, která v čl. 2 konstatuje, že zájmy a blaho lidské bytosti jsou nadřazeny zájmům společnosti nebo vědy. Tyto zájmy je potřeba racionálně vyvažovat a při jakémkoliv zpracování citlivých identifikátorů jejich legitimitu a legalitu hloubkově analyzovat a verifikovat.

V této souvislosti ochránce podporuje záměr úřadu regulovat všechny dílčí registry civilizačních a nákladných onemocnění na úrovni zákona, nikoliv vyhlášky či nařízení vlády, jak zamýšlelo původně ministerstvo. Vítá i návrh, aby každý z existujících registrů byl podrobně diferencován co do účelu, rozsahu zpracovávaných dat a doby zpracování údajů, po jejímž uplynutí budou údaje anonymizovány. Jednoznačně pozitivně ochránce hodnotí explicitní zakotvení institutu souhlasu do návrhu, a to buď ve variantě výslovného souhlasu či výslovného nevyjádření nesouhlasu (*opt-out*). Ochránce se spíše kloní k první variantě, a to jednak vzhledem k povaze, jakou by měl informovaný souhlas mít – tj. svobodný a vědomý projev vůle – ale také vzhledem k dalším povinnostem, které v takovém případě zavazují správce (ustanovení § 5 odst. 4 a § 11 zákona č. 101/2000 Sb.). Na tuto zmíněnou variantu organicky přiléhá i ustanovení § 68b návrhu zákona, podle níž lze jednou udělený souhlas kdykoliv odvolat. V takovém případě se údaje anonymizují.

Návrh úřadu používá v souvislosti s institutem odvolání souhlasu termín prolomení lékařského tajemství. Sémantické jádro tohoto slovního spojení je sice přibližně známo z běžného a profesního života každého člověka, nepoužívá ho ale v současnosti žádný obecně závazný předpis, pokud ochránce pomine stavovské předpisy (např. Etický kodex České lékařské komory), metodické návody Ministerstva zdravotnictví či mezinárodní dokumenty doporučující povahy (např. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (89) 2 o ochraně osobních údajů používaných pro účely zaměstnání). I když ochránce těmto aktům neupírá pomocnou interpretační povahu, domnívá se, že by možnost odvolání souhlasu mohla být stanovena i bez výslovně zmíněného pojmu „lékařské tajemství“, např. takto: *„Údaje do národního registru kardiovaskulárních onemocnění lze předat pouze s výslovným souhlasem pacienta. Jednou udělený souhlas smí pacient kdykoliv odvolat. V takovém případě se poskytnuté osobní údaje anonymizují.“*

Ochránce si dovoluje vyslovit obavu nad tím, že se v návrhu úřadu svěruje postavení správce NZIS ministerstvem pověřené právnické osobě. Tato osoba totiž může podle zákona č. 101/2000 Sb., využít svého zákonného oprávnění a pověřit zpracováním údajů zpracovatele – tj. další osobu od správce odlišnou. S tímto modelem ale nemůže ochránce souhlasit. Ochránce je přesvědčen, že pakliže má stát zájem na sběru a zpracování citlivých osobních údajů pacientů a jiných osob, měl by tento systém zaštiťovat, důsledně spravovat a nepřenášet odpovědnost za případná pochybení na jiné subjekty. Varianta, jakou předložil úřad, je s výhradami akceptovatelná v případě zpracování „standardních“ osobních údajů, nikoliv však údajů citlivých.

V neposlední řadě by se ochránce rád krátce vyjádřil k záležitosti přístupu k NZIS (ustanovení § 70 návrhu). V odst. 2 zmíněného ustanovení je uvedeno, že k veřejným částem registrů má přístup kdokoliv. Z celkového textu návrhu ale není zřejmé, jaký je faktický rozsah veřejně dostupných údajů, co tvoří veřejnou a neveřejnou část, a ani kým má být tento rozsah vlastně stanoven (ministerstvem, správcem, zpracovatelem). Bylo by tudíž vhodné, aby byla otázka publicity údajů podrobněji legislativně ošetřena.

Na závěr tedy ochránce shrnuje, že návrh, který vypracoval úřad a zaslal ho v rámci vzájemné spolupráce Kanceláři veřejného ochránce práv, koresponduje se základními ideovými východisky ochránce v dané oblasti. Shoduje se (až na uvedené výjimky) i v dílčích jednotlivostech a je nutno konstatovat, že v zásadě splňuje představu o nové podobě NZIS. Zároveň si je ochránce vědom, že připomínky úřadu jsou vzhledem k časové tísni jakýmsi minimálním standardem, který lze v rámci probíhajících legislativních prací ještě inkorporovat do konečné podoby textu připravovaného zákona. Do budoucna je tedy ochránce připraven s úřadem jednat o případných inovativních opatřeních, která vzejdou z výkonu běžné agendy této instituce.

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv